

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד **משה שניצר** ז"ל ב"ר מנחם מנדל ז"ל תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב סוכטשוב כולל דחסידי סוכטשוב כולל "סנה משה" ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי" חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה רודפת צדקה וחסד **מרת רודה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1053

מסכת תמורה ט' - ט"ו ♦ סופרים ג', י"ב - ג', ט"ז

בס"ד, כ"ה תמוז תשע"ט

השבוע בגליון

- ◆ גלגולה של מחלוקת הלכתית
- ◆ "הדבר הנכתב לא יסאר ציורו בנפש"
- ◆ סידור התפילה הראשון
- ◆ הצלת סידורים בשבת מפני השריפה
- ◆ להיכן יביט המתפלל?

- ◆ מנהגי הכפרות
- ◆ שתי תרנגולות ותרנגול
- ◆ תמורה - הקדשה בעל כורחו של בעל הבהמה
- ◆ סיבת איסור כתיבת תורה שבעל פה
- ◆ שני חלקים באיסור כתיבת תורה שבעל פה

דבר העורך

המלך

לא היה איש מתאים ממנו לתפקיד. **מהלך** היה ברחובה של עיר בצעדים מדודים ושקולים, כאומד בפסיעותיו את מידותיה של המדרכה. גוו זקוף וראשו אינו נע, עד שנדמה היה כאילו הוא עומד במקומו והאדמה נעה תחתיו. קפלים חדים חצו את מכנסיו מחגורתו ועד לנעליו, ובעת שהניף את רגליו, היו הללו חותכות באוויר, כמעט בשריקה. צווארונו היה עשוי כקשת עגולה שהתהדקה על גרונו, וחליפתו נחה עליו, לא נעה ולא זעה. **באותו** בוקר הוא חלף דרך הילוכו תחת חלון ביתו של אחד מיועציו של המלך, בלא לדעת כי בו ברגע נועץ בו הלה את מבטיו ומזימה מוזרה מכה שורשים במוחו הפורה. היועץ החליט לעקוב אחריו מספר ימים, והיה אם יצליח במשימתו, אזי יסיר מעליו את עולו של אדונו אשר הציק לו תקופה ארוכה כי ימצא לו מחליף. כן, לא פחות ולא יותר.

הממלכה השתרעה על פני מרחבים אדירים. נתיניו של המלך היו מפוזרים במחוזות שונים במרחבי ארצו, והוא נלאה מלנדוד במרחבי הממלכה העצומה. נפשו חשקה בתענוגות החיים שארמון המלוכה הציע בפניו. הטקסים, קבלות הפנים, נשפי הצדקה וההשתתפות באירועים שונים היו לו לזרע. מה גם שתושביו היו מקובצים בכפרים קטנים, אי פה אי

דף י/ב ועובר לאו ירך אמו

מנהגי הכפרות

בערב יום הכיפורים מקיימים את מנהג הכפרות, הנהוג בישראל מקדמת דנא. הרמ"א כותב ("שולחן ערוך" או"ח סי' תר"ה סעי' א'): "ונוהגין ליקח תרנגול זכר לזכר, ולנקבה לוקחין תרנגולת, ולוקחין למעוברת ב' תרנגולים אולי תלד זכר". אם כן, המעוברת נוטלת תרנגולת עבור עצמה, ותרנגול - שמא תלד זכר.

שתי תרנגולות ותרנגול: מדוע היא אינה נוטלת גם תרנגולת שמא תלד נקבה? אכן, האריז"ל נהג ליקח תרנגול ותרנגולת למעוברת, בנוסף לתרנגולת שנטלה לכפרות עבורה (עיי' מג"א שם ומשנ"ב ס"ק ג'), אך יש להבין את דעות הסוברים כי אין צורך בכך.

לשאלה זו הפוסקים נזקקו על אתר, וה"מגן אברהם" (שם ס"ק ב') מיישב, כי קרבנות באים בשותפות, ומכיון שמנהג הכפרות הוא כרמז לקרבן, שניים יכולים להתכפר בכפרה אחת, כשם ששניים יכולים להביא קרבן ביחד. לפיכך, אם נקבה תלד, התרנגולת לכפרות לשתיהן, ואם זכר תלד, יתכפר בתרנגול. הכי כן, תמחו האחרונים, הרי אין באים קורבנות בשותפות אלא קרבנות נדבה, אך קרבן הבא לכפר על חטא, אינו בא בשותפות, ומאחר שהכפרות הן כרמז לקרבנות חובה הבאות לכפרה על חטאים, הסברו של ה"מגן אברהם" דורש בעצמו הסבר (עיי' "מחצית השקל" וביאור הגר"א שם). בעל ה"מחצית השקל" (שם) מבאר, כי לדעת ה"מגן אברהם" אין לדמות את מנהג הכפרות לקרבן חובה, אלא לקרבן נדבה, שהרי לא נתחייבנו בכפרות, ואין הם דומים אלא לקרבן עולה, שהיא קרבן נדבה המכפר על חטאים.

הגאון מוילנא זצ"ל (שם), סולל דרך שונה לחלוטין להבנת הנושא. בגמרתנו מובאת המחלוקת, אם "עובר ירך אמו", היינו: אם עובר נחשב כחלק בלתי נפרד מאמו. הגר"א מכריע כדעת הראשונים הסוברים שעובר ירך אמו. לפיכך, בעצם, התרנגולת המיועדת לכפרות עבור האשה, מכפרת גם על העובר, שהרי

לזכרו לכבודו ולעילוי נשמתו של בעלי אבינו וסבנו היקר הרב **מנחם משה גבירץ** ז"ל בן הרה"ח יהודה ז"ל ליום השנה הראשון להסתלקותו נלב"ע י"ג תמוז תשע"ח **תנצב"ה**

נר ה' נשמת אדם

צעילוי נשמת

מרת **שרה רבקה ברלינר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל נלב"ע כ"ח בתמוז תשס"ו **תנצב"ה** הונצחה ע"י חתנה ובתה הר"ר **אבי ומאירה שנור** הי"ו

צעילוי נשמת

הר"ר **בלע קידרון קינדרמן** ז"ל ב"ר אהרן ז"ל נלב"ע כ"ח בתמוז תשע"ז **תנצב"ה** הונצח ע"י אשתו וילדיו שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **משה מנחם חסדיאל** ז"ל ב"ר חיים שלמה ז"ל נלב"ע כ"ו בתמוז תשמ"ד **תנצב"ה** הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר **שאול חסדיאל** ומשפחתו שיחיו ב"ב

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

מרת **חנה יהודית בלכר** ע"ה ב"ר שבח ז"ל נלב"ע כ"ח בתמוז תשס"ט **תנצב"ה** הונצחה ע"י חתנה ובתה הר"ר **אריה ודורה יעקבסון** שיחיו - ת"א

חד המה ולא שניים. ובכל זאת, אם עוברת זכר, אין היא אלא כאשה שידה מוגדרת כיד של איש... ולפיכך, כדי לכפר על חלק זה יש לה לשחוט גם תרנגול לכפרות (ראה "תורת היולדת" פרק מ"ט אות י).

דף יא/ב רגלה של זו עולה

תמורה - הקדשה בעל כורחו של בעל הבהמה

עדיין שואלים אנו, תמורה מהי.

בגליון שעבר עסקנו בהגדרת איסור התמורה, במאמר הבא נתמקד באופן חלות התמורה.

אדם כי הקדיש קרבן, אינו רשאי להמירו בקרבן אחר; והיה אם הפר את ציווי התורה, "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש לא יגאל" - שניהם קדושים, הן הקרבן הראשון והן תמורתו. יהודי זה, איפוא, הקדיש שני קרבנות, את הראשון בדרך רגילה, ואת השני על ידי התמורה אשר הועילה בחציה בלבד, שהרי התמורה הפכה לקרבן אך הקדושה לא סרה מעם הראשון, כחפצו של הממיר.

במשנתנו (א/י) נחלקו התנאים, אם דין "פשטה" הנוהג בהקדשת קרבן, נוהג גם בתמורה. אדם האומר "רגלה של זו עולה", הרי כל הבהמה קרבן עולה, כנדרש בגמרתנו מן הפסוק, שהקדושה מתפשטת בכל הבהמה. על דין זה לא נחלקו תנאים אלו (עיי' רש"י י"ב ד"ה "אי ר' יהודה"). ואילו לגבי תמורה, נחלקו התנאים אם האומר "רגלה של זו תמורה תחת קרבן זה", התמורה חלה.

עלינו להסיק, כי לדעת תנא קמא הסובר שהתמורה אינה חלה, קיים הבדל יסודי בין אדם המקדיש בהמה בדרך רגילה, לבין אדם המקדיש בהמה על ידי תמורה, שאם אין חילוק ביניהם, הלמאי המקדיש רגל של בהמה "פשטה קדושה בכולה", ואילו העושה רגלה של בהמה תמורה, אינו מקדש בכך את רגלה וממילא מפשט בכולה את הקדושה.

הבה נסכית להסברו הנפלא של הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד זצ"ל, על ההבדל ביניהם.

מאחר שאנו מבקשים שרגל בהמה שהומרה תגרום לכך שכל הבהמה תהיה קדושה מדין "פשטה", עלינו לברר מהו "פשטה", באיזה אופן הקדושה מתפשטת, ואחר כך מוטל עלינו לבדוק, כיצד חלה קדושת בהמה מומרת.

ובכן, "פשטה" מהו. ניתן להבין, כי הקדושה נתפסת ברגל, ואחר כך, כך גזרה חכמתו יתברך, הקדושה מתפשטת לכל הבהמה. וניתן גם להבין, כי התורה חידשה, שכאשר אדם מקדיש את רגלה של בהמתו, יש להתייחס לכך כאל מעשה הקדשה מושלם של כל הבהמה [ביתר ביאור, שני הצדדים הם, אם הקדושה מתפשטת לבד לאחר שנתפסה ברגל, או שבעל הבהמה בעצמו הוא שמקדש את כל הבהמה, שכך אמרה תורה, שהמקדיש רגל, למעשה הוא מקדיש את כל הבהמה]. רבי אלחנן מוכיח (מקידושין א/ז) כי הצד השני הוא הנכון, שגזירת הכתוב היא, שמעשה הקדשת רגל הבהמה הוא המעשה המקדיש את כל הבהמה. כעת, נעבור לדין תמורה. קיים הבדל יסודי בין הקדשת בהמה בדרך רגילה, לבין הקדשת בהמה באמצעות תמורה. המקדיש בהמה, הוא עצמו מחיל עליה קדושה, שהבהמה שלו היא, ובכוחו להקדישה. ואילו קדושה החלה על ידי מעשה תמורה חלה בעל כורחו של הממיר, שזה אינו חפץ בקדושה, אלא אם כן היא תמלא את מבוקשו - תסיר את הקדושה מעם הקרבן הראשון, ואם לאו, אין הוא רוצה שהבהמה השניה תתקדש, אלא שהתורה גזרה, כי המבקש להמיר קדושה מבהמה לבהמה, "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". הוא, איפוא, לא הקדיש את בהמתו השניה כלל, התורה היא אשר הקדשתה בעל כורחו.

מעתה, מה לנו להקיש ולהשוות בין דין התפשטות הקדושה בבהמה שרגלה הוקדשה על ידי בעליה, לבין הממיר את רגלה של בהמתו. התורה חידשה, כי כאשר אדם מקדיש את רגלה של בהמתו, יש להתייחס לכך כאל מעשה הקדשה מושלם של כל הבהמה. ואילו ממיר זה, הרי אינו רוצה להקדיש את רגל בהמתו אם ההמרה לא תחול באופן מושלם, אדרבה, הוא מתנגד לכך, הוא מצידו, מעולם לא הקדיש אפילו את פרסתה של בהמתו, אם מבוקשו לא ימלא. הניתן כעת להקיש בין מקדיש לבין ממיר, ולשאול מדוע ההלכות החלות על מקדיש, אינן חלות על ממיר? [אם דין "פשטה" היה פועל על ידי התפשטות הקדושה, גם בממיר הדין היה נותן, כן, דין "פשטה" מלמדנו שבכחה של קדושה להתפשט - ועל דרך זו עיי' שביאר באופן אחר. אך לאחר שדין "פשטה" הוא ייחודי למבצע מעשה הקדשה, אין ללמוד ממנו] ("קובץ שיעורים", ח"ב, הערות על מסכת חולין אות ל').

דף יד/ב דברים שעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב

סיבת איסור כתיבת תורה שבעל פה

דברי גמרתנו, "דברים שבעל פה אי אתה רשאי לכותבם", מוכרים ללומדי הדף היומי הוותיקים, אשר למדו על איסור זה גם במסכת גיטין (א/ס). תורה שבעל פה היא כל דבר תורה שלא נכלל בחמישי חומשי תורה, החל בהלכות שנמסרו למשה בסיני, או הלכות, דינים ואיסורים שנדרשו אחר כך מן הפסוקים על ידי חכמים.

שני חלקים באיסור כתיבת תורה שבעל פה: חכמינו ז"ל הדגישו, כי איסור כתיבת תורה שבעל פה מורכב משני חלקים, כתיבת דברי תורה, ולימוד תורה מתוך הכתב - "כותבי הלכות כשורפי תורה והלמד מהם אינו נוטל שכר". אכן, מציין ה"אבני נזר" זצ"ל (ש"ת י"ד סי' שע"ו אות י"ד), חז"ל דרשו בשתי נוסחאות שונות את איסור כתיבת תורה שבעל פה. בגמרא נאמר "הדברים האלה... דברים שעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב". ואילו רבי ישמעאל דרש איסור זה בנוסח הבא: כתוב לך את הדברים האלה - אלה אתה כותב, אבל אין אתה כותב הלכות". כתיבת תורה שבעל פה - "אין אתה כותב הלכות". לימוד תורה שבעל פה מתוך הכתב - "אי אתה רשאי לאומרן בכתב".

שם, והוא איבד כל ענין בביקור בעירות הנידחות הללו, אשר שנה תמימה בטרם בואו החלו להתכונן לקראת בואו, וכאשר היה מפסיע בשערי עיירתם, היו הנכבדים מכרכרים סביבו ומייגעים את מוחו בדברים שיש בהם כדי לייגע מוחו של אדם נעדר רצון להאזין לבעיות זוטות של אחרים.

יש למצוא מחליף. הוא אינו צריך להיות דומה לי, הפטיר המלך. השאירו לי את הטקסים הרשמיים, והוא, שיבקר באותם כפרים נידחים, אשר מעולם לא ראו את פני. הסיעו אותו בכרכרתי, רתמו לפניו את סוסי המלוכה, הלבישוהו בכתר מלכות, ופטרוניו מעולה של מטלה טרחנית זו.

נמנו היועצים ביניהם וגמרו כי עליהם לאתר אדם בעל חזות רצינית, שהילוכו אומר כבוד, אך החכמה והתבונה אינם נמנים על תכונותיו הבולטות. מטבע הדברים, לא אבו הללו להכניס אדם פקח אל חברת אנשי החצר, מה עוד שהלה יתחפש למלך בכל יום ויום.

ימים מספר עקב היועץ אחר מיועדנו. בירר אודותיו את שביר, וידא בדרכים משלו כי פקחותו של מיועדנו אינה עולה על שנינותו, ושתיהן גם יחד אינן עולות על חכמתו הדלה. הוא ידע כי לא תהיה כל בעיה לשכנעו להתפרנס בדרך מעניינת זו. שלשה דברים ביקש המלך החדש לדעת: האם עליו לדבר, מה משכורתו ומתי מסתיים יום העבודה. כאשר באו לקראתו והתחייבו בפניו כי לעולם לא יידרש נאום בפני קהל, משכורתה אינה נאה ובכל יום יסיים את עבודתו בשעה ארבע, הסכים בלא להרהר.

שנה תמימה חלפה והמלך הוותיק החל ליהנות ממנעמי החיים. המלך החדש התרוצץ בכל יום בכרכרתו של המלך. כפרים מטים ליפול זכו לביקור ממלכתי, שישיים עמדם עם דמעות בעיניהם לצפות במלך האהוב, אינם מאמינים שזכו ליום נשגב שכזה, ונכבדים נשאוהו על כפיים, הללוהו ושבוהו. והוא, יושב על כסאו הרם והנישא, שהיטלטל עמו לכל מקום, ושותף את עבודתו עשה נאמנה, כפי שהבטיח. תדיר נשא את מבטו מעל ראשי הקהל, כמביט על כולם כאחד ואינו מתבונן באף אחד. ממלכתו מידי פעם הניף את שתי ידיו מתוך הגלימה, הרימן באוויר והחזיר לחיקו כעבור שניות ארוכות, ולמראה אותן וסימן מיועצים מיוחדים אשר נילו אוויר, לחץ את ידיהם של מכובדים שונים.

המשכורת זרמה, הוא היה מרוצה, היועצים היו מרוצים, המלך היה מרוצה, העם היה מרוצה, לא יכול היה להיות יותר טוב. כולם היו מרוצים.

עד שיום אחד.

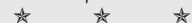
יום אחד הובל המלך החדש לטקס שתוכנן מראש בקפידה במרכז העיר, אך התנהל ברשלנות. מארגני האירוע לא השכילו להגביל את זמן הדיבור של הנואמים, ומשנתנה רשות לנואם נאום, אינו מבחין בין שעה לשעתיים. המלך החדש התנהג כמפוצה ממנו עד... השעה ארבע. בהשמיע שיעון העיר את הצלילים המבשרים על סיום יום העבודה, התרומם המלך מכסאו, ובטרם היה סיפק בידי מי מבין היועצים הרבים להגיב, פשט באחת את הגלימה המבריקה, הסיר את כתר המלכות מעל ראשו, יישר את קפלי מכנסיו והחל עוזב את האירוע.

תם הטקס.

מהומה רבתי התחוללה בקרב הנאספים. אנשים צרו עליו והתגודדו סביבו בחמת זעם. שנה שלמה מסיידים את הרחוב הראשי, שותלים עצים ופרחים. מהבוקר התקטטו, סגרו את החנויות, ניקו את הבתים לכבודו של המלך, ועתה זה נגלה להם כאדם מן השורה.

הוא לא הבין מה רוצים ממנו, ולראשונה בחייו פצה את פיו בפני קהל. מלך מה עושה הוא, שאל בתמימות. בא בין הציבור, מעניק להם יחס של כבוד, מכבד אותם בנוכחותו, ומאזין לצרותיהם. כלום לא כן עשיתי, הכי לא באתי ביניכם, כלום לא כיבדתיכם והאזינתי לתלואותיכם? אמת! בשעה ארבע אני מסיים את מלאכתי, אך עד לרגע זה מלאתי את כל משאלותיכם, הלא כן?

קול צייצני של ילד קטן הצליח להסביר לו את שלא עלה בידי המבוגרים להבהיר לו: מלך הוא מלך רק אם הוא תמיד מלך!

יהודים הם בני מלכים, ובהנהגת חייהם על פי אורחות התורה הם ראויים לתואר מלוכה זה. אבל דבר אחד צריך לזכור, מלך הוא מלך רק אם תמיד הוא מלך.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף י"ב יתיב ר' זירא וקאמר להא שמעתא

שינון בישיבה

בתקופת בחרותו נראה הרוג'צובי לומד בהתמדה כשהוא יושב, למרות המנהג שרווח במקומו ללמוד בעמידה.

כשנשאל על כך הפטיר:

- **ללמוד** בעמידה יש צורך רק בעת הלימוד הראשון ולא בעת השינון והחזרה.

כך, הוסיף בחיור, נאמר גם בתורה: "ושנתם לבניך ודברת בם בשבתך..."

דף י"ב/ב שהשיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה

נהרג או נלחם?

בעסוק הרמב"ם בדין זה (בפירושו למשניות מקואות פ"ד משנה ד') הוא מספר דבר מפליא:

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **נחמן שבתי גלינסקי** זצ"ל

בהרה"ג ר' יעקב יצחק צוק"ל

נלב"ע כ"ו בתמוז תשנ"ט

והר"ר **אליעזר הכהן זילברברג** זצ"ל

ב"ר יעקב משה זצ"ל **תנצב"ה**

לעילוי נשמת

רון סיני ז"ל

בן יבדלחט"א גדעון בנימין איתמר הי"ו

נלב"ע כ"ה בתמוז תשמ"ט

תנצב"ה

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **חיים הלוי קליין** ז"ל

ב"ר אליעזר ז"ל - אנטוורפן

נלב"ע כ"ד בתמוז תשנ"ז

תנצב"ה

הנוצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרב **גרשון שיין** ז"ל

בן הרב ברוך מרדכי ואסתר מיכלא ז"ל

נלב"ע כ"ח בתמוז תשס"ט

תנצב"ה

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יצחק אריה קוזול** ז"ל

ב"ר דב הכהן ז"ל נלב"ע כ"ד בתמוז תשס"א

ולע"נ הרה"ח ר' **יהודה פרנקל** ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע כ"ז בתמוז **תנצב"ה**

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

אכן, בדורות הראשונים, דברי התורה עברו מרב לתלמידיו, אשר שינו את הדברים עד אשר שגורים על לשונם, ובבוא עיתם לימדו הם את תלמידיהם. עם ירידת הדורות, נאלצו להעלות את תורה שבעל פה על הכתב, לאחר שנוכחו לדעת, כי התורה עלולה להשתכח.

הרמב"ם (בהקדמה ליד החזקה) כותב, כי איסור כתיבת תורה שבעל פה, אינו כולל איסור על הלומד לסכם לעצמו את התורה שלמד: "רבינו הקדוש חיבר המשנה. ומימות משה רבינו ועד רבינו הקדוש לא חיברו חברי שמלמדין אותו ברבים בתורה שבעל פה. אלא בכל דור ודור ראש בית דין או נביא שהיה באותו הדור כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבותיו והוא מלמד על פה ברבים. וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו כפי כחו מביאור התורה ומהלכותיה כמו ששמע. ומדברים שנתחדשו בכל דור ודור בדינים שלא למדום מפי השמועה אלא במדה משלש עשרה מדות והסכימו עליהם בית דין הגדול. וכן היה הדבר תמיד עד רבינו הקדוש והוא קיבץ כל השמועות וכל הדינים וכל הביאורים והפירושים ששמעו ממשו רבינו ושלמדו בית דין שבכל דור ודור בכל התורה כולה וחיבר מהכל ספר המשנה."

האחרונים נחלקו בכוונת דברי הרמב"ם. הנצי"ב ("העמק דבר" דברים ל/ז) מבאר, כי לדעת הרמב"ם אין כל איסור על הלומד לכתוב את שלמד, חידש והבין, וכך הוא גם מקיים את מצוות תלמוד תורה, שהדברים מתבהרים בנפשו ומתבארים לו. לא נאמר האיסור אלא ללמד תורה וללמוד תורה מתוך הכתב. ואילו החיד"א ("פתח עיניים" בבא מציעא לג/א) טוען ומוכיח, כי איסור כתיבת תורה שבעל פה כולל גם כתיבה עצמית, ואין כוונת הרמב"ם להתייר כתיבה בהירה המובנת לכל אדם שיעיין בכתבים, אלא כתיבה תמציתית אשר בעתיד תעורר את זכרוננו של הלומד שבשעה שיעיין בראשי הפרקים הללו יזכור את אשר למד בעבר. הוא מדייק זאת גם מלשון הרמב"ם אשר כתב, "כותב לעצמו **זכרון** השמועות" [ועיי' שבת ו/ב, ב"מ צ"א ועוד, ובפירושו רש"י שם משמע כדעת החיד"א, שרק מחשש שכחה כתב לעצמו, עיי"ש].

מכאן ואילך נעמוד על טעמו של האיסור לכתוב תורה שבעל פה.

מסירת התורה באופן מדוייק: הר"ן (מגילה יד/א בדפי הרי"ף) והריטב"א (גיטין שם) מבארים, כי מאחר שהתורה שבעל פה היא הפירוש, הביאור וההסבר לתורה שבכתב, לפיכך, נצטוונו שלא לכותבה, כדי שהעברתה מדור לדור תתבצע על ידי לימוד התלמיד מן הרב. שהלומד מן הספר עלול לטעות בהבנת הדברים, אך כאשר הרב מלמד את תלמידו, הוא מבחין אם הלה הבין את דבריו, והתלמיד גם שואל ומקשה, עד שהוא עומד על טיבן של ההלכות. וכך כתב הנשר הגדול ("מורה נבוכים" ח"א פרק ע"א): "רוב הדעות והשתרגם וספיקות נופלות בלשון המחובר בספר, ושגגה תתחבר לו, ותתחדש המחלוקת בין האנשים."

גלגולה של מחלוקת הלכתית: הסמ"ע (בהקדמה לחו"מ) מוסיף ומחדד את הדברים, כי "הדבר הנכתב שלפנינו ישתנו בו בפירושים שעליו", והוא מביא דוגמא מרתקת לדבר, מהלכה פשוטה, לכאורה. במסכת סוכה (כ"ט/ב) נאמר, כי יש לנענע את הלולב על ידי הולכה והבאה, העלאה והורדה. בירושלמי כבר נאמר, כי בכל אחת מארבע הפעולות הללו, יש צורך בשלשה נענועים. בפירוש דברי הירושלמי נחלקו הרי"ף גיאת, והרי"ף. בפירוש דברי הרי"ף, נחלקו הרא"ש, הרמב"ם והרמב"ן, כל אחד מהם מפרש את הרי"ף באופן אחר, וגם בפירוש דבריהם עדיין נחלקו הרא"ש מפראג, מוה"ר"ם ומהרש"ל. הסמ"ע מוסיף וכותב, כי זו דוגמא למחלוקת שהתעוררה על הלכה קלה, ומכאן ניתן לשער את גודל המבוכה בגופי תורה חמורים ובהלכות סבוכות. לו הדברים היו נמסרים מרב לתלמידו בעל פה, אומר הסמ"ע, הרב היה מסביר את כוונתו באופן מדוייק, כך שמעולם לא היו עולים ספיקות בדבר.

"הדבר הנכתב לא יסאר ציורו בנפש": הסמ"ע (שם) מוסיף על טעמים אלו, כי "כתבו הקדמונים, שאילו הדברים כתובים, הרי שסומכים על הכתוב, ולא עמלים בה כל כך בעיון. מה שאין כן כשלומד בעל פה, צריך לתת דעתו ולבו, ולהגות תמיד בדברים שלא ישכחו". דברים דומים כתב המבי"ט (בהקדמה), "שהדבר הנכתב לא יסאר ציורו בנפש, כדבר שלא נכתב, כיון שאינו נכתב, נותן לבו יותר לזכרו, שהרי יודע שאם ישכחנו לא ישוב אליו, מה שאין כן הדבר הנכתב."

דף יד/ב דברים שעל פה אי אתה רשאי לאומרו בכתב

סידור התפילה הראשון

במאמר הקודם הרחבנו באיסור כתיבת תורה שבעל פה. אחד הספרים הנפוצים ביותר בקרב האומה היהודית, הוא סידור התפילה, אשר הינו יניק, מאות בשנים בלבד, משום איסור כתיבת תורה שבעל פה. **הצלת סידורים בשבת מפני השריפה:** בתקופת חכמי התלמוד לא היו סידורים. על כך אין עוררין. גמרא מפורשת היא (שבת קט"ו/ב), כי בשבת אין להציל סידור מן השריפה, שכן, מלכתחילה אסור היה לכותבו, כנאמר בגמרתנו, שתורה שבעל פה אסור להעלות על גבי הכתב (מרדכי שבת סי' שצ"ו בשם ר"ט), ואף התפילות הן "תורה שבעל פה" שאסור לכותבן (עיי' שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"ב סי' קל"ה). העדר סידורי התפילה, היווה בסיס למנהגים רבים ולהלכות שונות.

בזמן חז"ל, שליח הציבור היה מוציא את הקהל ידי חובת תפילה, מפני שרבים מן המתפללים לא ידעו את התפילה על פה, וגם הוא בעצמו היה צריך להסדיר את תפילתו לפני שניגש לעמוד (ראש השנה לד/ב), מפני שלא עמד לפניו סידור בשעת התפילה ("שיבולי הלקט" סי' י"ב).

להיכן יביט המתפלל? בגמרא, בפוסקים ובספרי ההלכה, קיים ניזון רחב להיכן יביט המתפלל בשעת התפילה. האם יגביה את עיניו, ישפילן, יעצמן, או יכסן בטליתו במשך כל התפילה (עיי' יבמות קה/ב, ספר חסידים, סוף סי' יח, רמב"ם הל' תפילה פ"ה הל' ד', "שולחן ערוך" סי' צ"ה סעי' ב' ו"כנסת הגדולה"

שם בשם הזוהר, ספר חסידים תתשפ"ג). אפשרות אחת, פשוטה להפליא, אינה עולה בפיהם; יביט נא המתפלל בסידור! לפי שזה לא היה בנמצא.

התופעה שלה אנו עדים כיום, שהסידור נפוץ בכל אתר ובכל מקום, לא החלה ביום אחד. בימי הגאונים החלו להעלות על הכתב פיוטים נדירים שהתקשו לזכורם (עיי' "הסידור בהשתלשלותו" עמוד ז' בשם רב יהודאי גאון). לאחר מכן נכתבו סידוריהם של רב עמרם גאון ורב סעדיה גאון, אך רב סעדיה גאון מדגיש בהקדמתו לסידורו, "שאיני כותב את החיבור הזה לראיה, כי אם ללימוד ולהבנה" (מהזורת ירושלים תש"א עמ' י"ב). מטרת הסידור היתה כדי למנוע בלבול ולשרש מסדר התפילה קטעים שהשתרבבו אליה על ידי המון העם, אך הסידור לא נועד כדי לשמש כספר תפילה בשעת התפילה. מאות שנים לאחר מכן, עדיין לא הפך הסידור להיות נפוץ. כך אנו יכולים ללמוד מבעלי התוספות בסוגייתנו התמהים, כיצד נוהגים לומר את סדר התפילה בעל פה, הרי למדנו בגמרתנו, שדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה - "היכי קאמרינן מזמורים על פה [- פסוקי דזמרה-], היכי קרינן ויושע וקריאת שמע". ואילו בעל "תרומת הדשן" (סי' י"א) נשאל, אם מותר להחזיק סידור בשעת התפילה, "בראש השנה וביום הכיפורים, שאז רוב בני אדם אין מתפללים מבחוץ"... (עיי' "שולחן ערוך" אורח סי' צ"ו סעי' ב').

הראשונים מבארים, כי ההיתר לכתיבת סידורי התפילה, מתבסס על ההיתר האמור בגמרתנו, שרבי יוחנן וריש לקיש עיינו בספר משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך", לאחר שנוצר חשש כי התורה תשתכח מעם ישראל. לפיכך, כותבים הראשונים, מעתה ואילך, מצילים סידורי תפילה בשבת, שהרי נכתבו בהיתר ודברי קודש המה (ראה בעל המאור שבת, דף מב/ב מדפי הרי"ף, מרדכי שבת סי' שצ"ו, וברא"ש שבת פרק ט"ז סי' א' וראה עוד בספר "שרשי מנהג אשכנז" חלק ג עמוד 237). מעניין מאד לגלות את שיטת רבינו אפרים (עיי' תניא רבתי, סי' ג' באריכות), כי היתר כתיבת סידור התפילה נועד לחזרות וללימוד נוסח התפילה, אך לא הותר להתפלל מתוך הסידור עצמו בשעת התפילה. אך הראשונים דחו את דבריו ואף כתבו, "מצווה מן המובחר הוא להתפלל בספר, כי יתפלל תפילתו ויכוון את ליבו יותר". כמו כן הפוסקים מספרים, כי האריז"ל היה מתפלל מתוך סידור "כדי שיכוון מאד" (עיי' "משנה ברורה" סי' צ"ג ס"ק ב').

"כבר חשב איש גדול מאד, רב העיון, בארץ המערב, ששאובה שהמשיכה כשרה ואפילו היה המקוה כולו שאוב, ונמשך ונהרג על זה באמה ובזרוע, ודבריו בזה מפורסם בספרו בהיותו בלתי מבין זאת המשנה כלל...".
מקרה בלתי נודע זה, בו אדם גדול נהרג מפני עומדו על דעתו - מצא עניין לחוקרי קורות הדורות לענות בו. אולם אחרים משערים שיש כאן שיבוש בתרגום מהערבית, בה קיימת מילה משותפת להריגה ולמלחמה. לא בא הרמב"ם אלא לומר שהלה נלחם על דעתו בכל כוחו...

דף טו/ב מעשה בחסיד אחד שהיה גונח מלבו... והביאו עז וקשרו לו בכרעי מיטתו והיה יונק ממנה חלב...

כיצד תתן העז את חלבה?...

מספרים, כי הגאון מוילנא זצ"ל שלח פעם לקרוא לפניו את תלמידו המגיד מדובנא, על מנת להשתעשע עמו במוסריו ובמשליו. מיד כשהגיע המגיד לביתו של הגאון, פנה אליו הגר"א וביקש הימנו שיפתח במשליו.
לא סירב המגיד ופתח במשל: מעשה בחסיד אחד שהוצרך לחלב; הלך העירה, קנה עז והביאה לביתו. מיד כשדרך על מפתן ביתו, נטלה אשתו את הספל והחלה מנסה לחלוב, אך הספל נותר ריק! החלה האשה רוטנת על בעלה, כי שוב פעם ביצע עסקה כושלת.
השיב לה בעלה, המתנין, זה עתה באה מן הדרך, אי אפשרי לחולבה. האכילי אותה, השקי אותה, או אז תשפיע רוב חלב.
שמע הגאון, וחייך.

צעילוי נשמת

הרה"ח ר' **משה יצחק זיסר** ז"ל
ב"ר אהרן שרגא ז"ל נלב"ע כ' בתמוז תשנ"ז
ממייסדי ומקימי בית המדרש סוכוטשוב בני-ברק
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **צהלה (לואיז)** ע"ה
בת גורג'יה ז"ל נפטרה ביום כ"ב אייר תשע"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידינו **אפרים מועלם** שיחיו

ותן חלקנו. דרך חדשה ללימוד שלך

לא בכל יום אפשר לצאת למסע חדש, מההתחלה.

בימים אלו מסיימים אלפי לומדי "ותן חלקנו" מחזור לימוד יומיומי של 12 שנים!... מתחילים את סבב לימוד הש"ס, יחד עם קטעי גמרא, הלכה והגות חדשים. זוהי ההזדמנות שלך לקבוע 'עיתים לתורה'. לומדים כמה דקות חוכים בסיפוק רוחני עצום!

חודש ראשון התנסות חינם

קבע עיתים ללימוד < עכשיו > **3029***

